

Управління фінансовими ризиками комерційних банків

Галина Олександрівна Кришталь,
доцент кафедри економіки
Державного університету інформаційно-комунікаційних технологій,
кандидат економічних наук

Анотація. Розглянуто теоретичні і методичні засади, сучасні наукові підходи до управління фінансовими ризиками комерційних банків.

Ключові слова: фінансові ризики, комерційні банки, оцінка, банківська діяльність.

Постановка проблеми. Фінансовий ризик підкорюється тим самим законам, що й ризик загальноекономічний, але має свою специфіку. Перш за все, потрібно визначитись із тим, яке місце ми відводимо фінансовому ризику серед інших видів економічних ризиків. Сфера фінансової діяльності вже досить давно відокремилась від виробничо-торговельної і становить самостійний сектор економіки. Ця обставина обумовлює те, що фінансовий ризик існує як самостійний у складі загально-економічного ризику і заслуговує аналізу саме як такий.

Аналіз фінансових ризиків суб'єктів господарювання – це цільовий аналіз, що спрямований на ідентифікацію окремих фінансових ризиків і встановлення їхнього рівня. Під фінансовим ризиком слід розуміти ймовірність непередбачених фінансових втрат (зменшення прибутку, доходів, втрату капіталу тощо) у ситуації невизначеності умов фінансової діяльності суб'єктів господарювання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Американський науковець Роберт Н. Холт характеризує фінансові ризики як «невизначеність, що пов'язана з можливістю компанії перетворити дохід від виробничої діяльності (дохід перед сплатою процентів і податків) у певний рівень доходів на акцію і в результаті – у відповідний рівень дивідендів на акцію». Далі Холт робить висновок, що оскільки податкові ставки – це константи, які не впливають на бруто-прибуток та дивіденди і не залежать від фінансової діяльності компанії, то фактор, який реально визначає фінансовий ризик, – це величина ставки процента за кредитами. Основна ідея цього визначення та, що під фінансовим ризиком розуміється небезпека того, що в чистий дохід (дивіденд) буде перетворена занадто мала частина бруто-прибутку, тобто небезпека зміни грошового потоку.

Таку ж саму ідею, але у більш простій формі, повторюють практично всі визначення. У трактуванні І. Т. Балабанова вона спрощена максимально: «Фінансові ризики ... пов'язані з ймовірністю втрат будь-яких грошових коштів або їх недоодержанням».

Як уже зазначалося вище, об'єктом фінансового ризику є потік грошових коштів. Поняття потоку включає в себе комплекс втрат і прибутків. Отже, фінансові ризики, як невизначеність у сфері руху грошових коштів, несе в собі потенційну можливість обох «знаків». Це визначає відмітну рису фінансових ризиків – їхню спекулятивність. Саме на цьому базується можливість фінансової гри з метою одержання прибутку. Таким

чином, фінансовий ризик – це ймовірність зміни грошового потоку при проведенні фінансових операцій унаслідок невизначеності умов таких операцій [2].

Значний внесок у становлення і розвиток методів ідентифікації, оцінки, аналізу управління ризиками зробили Г. Н. Белоглазова, А. В. Беляков, Е. Дж. Долан, Р. Котлер, К. Д. Кемпбелл, О. І. Лаврушин, Е. М. Морсман-мол., А. М. Полард, Е. Рід, П. С. Роуз, В. Г. Севрук, Ю. А. Соколов та інші. Різноманітні проблеми оцінки, аналізу, управління ризиками кредитування як для банків, так і для підприємств розглядаються в роботах українських учених, а саме: І. Бланка, В. Вітлінського, А. Герасимовича, І. Гіленка, Н. Гончарової, М. Єрмошенка, О. Кириченка, Н. Маслової, В. Міщенко, Л. Примостки, Л. Романенко та інших.

Нерозв'язані частини проблеми. Однак деякі питання теоретичного характеру, зокрема, особливості оцінки ризику кредитування оборотних коштів підприємства, способи управління ними з урахуванням ситуації, що склалася у вітчизняній економіці.

Метою дослідження є вивчення, оцінка економічних ризиків та їхній вплив на діяльність банків, дослідження методів управління банківськими ризиками.

Основні результати дослідження. Фінансові ризики являють собою єдину систему ризиків, яка враховує як зовнішні, так і внутрішні впливові фактори. До основних видів базових фінансових ризиків належать:

- кредитний ризик (ризик позичальника) у фінансовій діяльності суб'єктів господарювання – виникає при наданні їм комерційного та споживчого кредиту (з відносною часткою умовності до цього виду кредиту може бути віднесено також і звичайний ризик неплатежів за поставлену продукцію, а також ризик неповернення суб'єкту господарювання авансових платежів за неї, тобто тоді, коли кредитні відносини формально не фіксувалися) і виражається в можливості втрати банком основної суми боргу та процентів із причини незадовільного фінансового стану позичальника;
- ризик ліквідності (ризик кредитного портфеля) – виникає в разі зниження ліквідності банку через збільшення ризику кредитного портфеля, концентрації кредитних ресурсів в одного позичальника, в одній галузі народного господарства, в одній географічній зоні, з однаковими термінами закінчення зобов'язань [4].

Поєднані фінансові ризики активних операцій:

- ринковий ризик (галузевий) – має місце в разі отримання втрат банком або недоодержання доходів через погіршення економічної ситуації в галузі клієнта;
- процентний ризик (народногосподарський) – це можливість отримання банком збитків через перевищення процентних ставок, які платить банк за залученими коштами, над ставками за розміщеними коштами внаслідок зміни економічної ситуації у країні. Процентний ризик виникає також унаслідок зміни кон'юнктури фінансового ринку під впливом державного регулювання, зростання пропозицій вільних грошових ресурсів;
- валютний ризик (транснаціональний) – це можливість отримання прибутків від зміни курсів валют при перерахуванні отриманих доходів у національну валюту. Існує два аспекти валютного ризику: вибір виду валюти і зміна коливання її курсу;
- операційний ризик – виражається у збитках банку, що викликані подовженням строку проведення операції, невивченістю операції, що здійснюється, неналагодженістю системи проведення операції, неправильним оформленням документів, порушенням умов договорів.

Окрім вищеперелічених ризиків, до фінансових ризиків відносять також:

- ризик зниження фінансової стійкості – генерується високим коефіцієнтом фінансового левериджу;
- ризик неплатоспроможності – виникає внаслідок низької ліквідності активів суб'єктів господарювання;
- інвестиційний ризик – пов'язаний з можливим знеціненням інвестиційно-фінансового портфеля, який складається як із власних цінних паперів, так і з придбаних, і поділяється:
  - 1) на ризик реального інвестування.
  - 2) ризик фінансового інвестування («портфельний ризик»).
  - 3) ризик іноваційного інвестування;
- податковий ризик – дуже поширений і має істотний вплив на результати фінансової діяльності суб'єкта господарювання. Цей вид фінансового ризику має ряд аспектів: ризик введення нових податкових платежів, ризик збільшення ставок чинних податкових платежів, ризик зміни умов і термінів сплати податкових платежів та ризик скасування податкових пільг тощо;
- інфляційний ризик – виникає внаслідок знецінення реальної вартості капіталу, а також очікуваних доходів і прибутків [1].

Для оцінки саме банківського ризику існує ось така класифікація.

1. Кредитний ризик – пов'язаний із кредитною діяльністю та обумовлений, по-перше, можливістю виникнення збитків унаслідок невиконання позичальником його фінансових зобов'язань; по-друге, імовірністю появи втрат (упущеної вигоди) через неотримання

кредиту потенційним позичальником, який здатен своєчасно виконати свої фінансові зобов'язання.

2. Валютний ризик (ризик курсових втрат) – також пов'язаний з інтернаціоналізацією ринку банківських операцій, створенням спільних підприємств та банківських установ і диверсифікацією їхньої діяльності. Він являє собою можливість грошових втрат унаслідок коливання валютних курсів. Іншими словами, валютний ризик пов'язаний з операціями в іноземній валюті та обумовлений можливістю несприятливої зміни курсу однієї валюти щодо іншої на момент продажу порівняно з моментом купівлі. У свою чергу, валютні ризики можна поділити:

- на комерційні;
- конверсійні (готівкові);
- трансляційні (бухгалтерські).

3. Ринковий ризик – виникає у зв'язку з проведенням банком операцій із цінними паперами і залежить від можливих негативних змін ринкового курсу цінних паперів на момент продажу порівняно з моментом їхньої купівлі. Цей ризик може виникати внаслідок низки причин. Серед них слід зазначити коливання норми позичкового процента, зміну прибутковості та фінансової спроможності компаній – емітентів цінних паперів (якщо йдеться про акції), а також інфляційне знецінення грошей. Вплив першого фактора визначається зворотною залежністю між ринковою вартістю цінних паперів і нормою позичкового процента (зростання процентних ставок призводить до знецінення цінних паперів). Вплив другого фактора пов'язаний з тими обставинами, що курс акції прямо пропорційно залежить від дивідендів, які виплачуються за ними, розмір яких, у свою чергу, визначається прибутком компанії-емітента. Інфляційне знецінення грошей викликає зниження реальних доходів за цінними паперами з фіксованим доходом, що призводить до збільшення їхньої пропозиції на фондовому ринку, і, відповідно, до зниження їхньої вартості. Варто зазначити також, що інфляція може сприяти підвищенню вартості акцій, оскільки, здебільшого, паралельно зі знеціненням коштів збільшується розмір дивідендів, що призводить до зростання попиту на акції. Зауважимо, що вартість цінних паперів коливається залежно від пропозиції і попиту на них, які, у свою чергу, можуть визначатися і цілим рядом інших, у тому числі й суб'єктивних факторів [2].

4. Ризик незбалансованої ліквідності – можливість непогашення банком своїх фінансових зобов'язань через брак достатньої кількості готівкових коштів, неможливості продажу активів або мобілізації ресурсів з інших джерел (купівлі на ринку і т. ін.).

5. Системний ризик – характеризує нестійкість (ненадійність) усієї фінансово-кредитної системи і може бути реалізований у формі системної кризи. Основною сферою існування, розповсюдження та реалізації системного ризику є банківський сектор економіки. Перебуваючи в центрі фінансової взаємодії великої кількості економічних суб'єктів, переробляючи та розповсюджуючи величезні масиви інформації, банківська система найбільш уразлива до системного ризику. Водночас, вона володіє значними можливостями для

розповсюдження ризику. Навіть такі традиційні види банківської діяльності, як кредитно-депозитна і платіжно-розрахункова, надають великі можливості для виникнення та розповсюдження ризиків, не говорячи вже про нові банківські операції – інвестиції в цінні папери, факторинг, лізинг і т. ін. Попередження системного ризику – надзвичайно важливе завдання, яке в теперішній час стоїть на першому місці перед грошово-кредитною системою України. Починати розв'язання цієї проблеми потрібно «знизу», тобто з кожного окремого банку. Для банку основні види ризику пов'язані зі структурою його портфеля, тобто з набором фінансових активів, у які вкладено ресурси банку. В економічній теорії існує три види портфельних ризиків:

- кредитний;
- ризик ліквідності;
- ризик зміни процентних ставок.

6. Процентний ризик – зумовлюється необхідністю залучення банком додаткових коштів інших банків та фінансово-кредитних установ і визначається можливістю несприятливої зміни процентних ставок за кредит у певний період.

Ризики, які виникають у банківській діяльності, можна умовно згрупувати в ієрархічну структурну модель. Запропоновані категорії ризиків є різними за походженням, але надзвичайно взаємопов'язані, оскільки зміни в одному з ризиків впливають на зміни в інших. У дійсності, банки не функціонують цілком незалежно. Вони діють у динамічному оточенні, в якому умови постійно змінюються. Діяльність як банків, так і клієнтів не є повністю результатом власних можливостей управління, а визначається рядом факторів, які характеризують зовнішні ризики: економічні, політичні (законодавчі), конкурентні.

У міжнародній банківській діяльності не завжди можливо розділити вищезазначені ризики. Якщо банк у своїй діяльності враховуватиме вплив стрижневих елементів наявних ризиків, то це дозволить йому активно застосовувати стратегію управління окремими ризиками.

Кількісне оцінювання рівня ризику – важливий етап процесу управління, який має включати оцінювання реального (фактичного) ризику, а також встановлення меж допустимого ризику для окремих банківських операцій, організаційних підрозділів і фінансової установи в цілому. Водночас потрібно оцінити й ризики освоєння нових ринків, банківських продуктів і напрямів діяльності. Ризик економічних рішень оцінюється сподіваними втратами, що є наслідками цього рішення. Ступінь ризику вимірюється втратами (збитками), яких можна очікувати в разі реалізації цього ризику, а також імовірністю, з якою ці втрати можуть статися. Коли ймовірність втрат висока, а розмір їх малий або, навпаки, – збитки малоїмовірні, хоча й оцінюються як суттєві, то ризик вважається невисоким (малим). Отже, методи оцінки ризику, які формалізують процес вимірювання та розрахунків, мають визначати три основні компоненти ризику:

- розмір (величина) – сума можливих втрат;
- імовірність настання негативної події;
- тривалість періоду впливу ризику.

Імовірність настання певної події визначається за допомогою об'єктивних і суб'єктивних методів. Об'єктивні методи визначення ймовірності ґрунтуються на обчисленні частоти, з якою в минулому відбувалася ця подія. Це методи теорії ймовірностей, економічної статистики, теорії ігор та інші математичні методи [7]. Суб'єктивні методи спираються на використання оцінок і критеріїв, сформованих на підставі припущень, власних міркувань і досвіду менеджера, оцінок експертів, суджень консультантів, порад консалтингової фірми та ін. Суб'єктивні методи застосовують тоді, коли ризики не піддаються кількісному вимірюванню – квантифікації.

Для оцінки величини фінансових ризиків банку в основному використовують три групи показників:

- статистичні величини (стандартне відхилення, варіація, дисперсія, бета-коефіцієнт);
- непрямі показники ризиковості діяльності, обчислені, зазвичай, у формі фінансових коефіцієнтів за даними публічної звітності;
- аналітичні показники (індикатори), призначені для оцінки конкретного виду ризику (валютного, відсоткового, кредитного, інвестиційного, незбалансованої ліквідності та ін.) у процесі внутрішнього аналізу діяльності банку.

Оцінювання фінансових ризиків за допомогою методів статистичного аналізу є одним із найпоширеніших підходів до вирішення цього питання. Він ґрунтується на тому очевидному факті, що сукупна дія ризиків, на які наражається банк у процесі своєї діяльності, у підсумку відображається на зміні показників його дохідності (прибутковості), а це дає підстави трактувати варіацію (мінливість) доходів як узагальнювальний показник ризиковості підприємницької діяльності. За такого підходу класичними показниками ризиковості є стандартне відхилення, дисперсія або коефіцієнт b (бета), визначені за даними статистичної сукупності, сформованої зі спостережень за динамікою фінансових результатів діяльності банку впродовж кількох періодів. Стандартне (квадратичне) відхилення є одним із показників варіації статистичної сукупності, показує величину відхилень значень усіх конкретних спостережень від центра розподілу (середнього значення статистичної сукупності). Рівень взаємовпливу і щільність зв'язку між двома статистичними сукупностями характеризують коефіцієнти коваріації та кореляції, які розраховуються як для будь-яких пар показників (наприклад, показників дохідності банку і середньої дохідності ринку). Коефіцієнт бета (b) характеризує рівень дохідності окремого банку відносно дохідності ринку в цілому і розраховується як відношення коваріації показників дохідності банку та ринку до дисперсії дохідності ринку [3].

Зазначені статистичні показники дають уявлення про загальні тенденції розвитку та функціонування банківської установи, проте, вирішуючи питання про рівень їхньої адекватності реальній ризиковості діяльності банку, потрібно звернути увагу на кілька принципів моментів. По-перше, у вітчизняній практиці статистичні методи оцінювання банківських ризиків мають обмежене застосування за браком достатнього

масиву історичної інформації (в ідеалі тривалість періоду, що аналізується, має становити 20–30 років), а також унаслідок впливу політичних ризиків, які статистичними закономірностями описати неможливо. Крім того, фінансові та політичні катаклізми 1990-х років не могли не відобразитися на діяльності українських банків, унаслідок чого екстраполяція результатів статистичного аналізу, найімовірніше, буде некоректною. По-друге, вимірювання ризиковості за допомогою статистичних показників прийнятніше для зовнішніх щодо банку суб'єктів аналітичного процесу – інвесторів, контрагентів, клієнтів, які оцінюють діяльність банку за його фінансовими результатами, а отже, на підставі ретроспективної інформації. Сам банк не може обмежитися констатацією подій, які вже сталися і вплинути на які неможливо (ризиків реалізувались і одержано певний фінансовий результат). Тому менеджмент банку зацікавлений у тому, щоб передбачити та оцінити всі конкретні ризики, що призводять до варіабельності доходу. У такому разі статистичні показники великої користі не приносять, а тому в процесі внутрішнього аналізу їх доцільно використовувати лише як допоміжні індикатори ризику [5].

У процесі оцінювання ризиків вітчизняних банків найбільш уживаними і доступними для зовнішніх аналітиків залишаються непрямі показники ризиковості. Такими показниками можуть бути: мультиплікатор капіталу, рівень капіталізації, співвідношення власних і залучених коштів банку, залежність від міжбанківського кредитування, питома вага резервів на покриття кредитних ризиків в обсязі кредитного портфеля та ін. Основним методичним прийомом у процесі оцінювання ризику банку за допомогою непрямих показників є метод коефіцієнтів, а інформаційна база складається з даних фінансової звітності банків, статистичних даних та інших публічних (загальнодоступних) джерел інформації. Однак і цей підхід має певні обмеження і не гарантує об'єктивного оцінювання всіх ризиків, на які наражається той чи інший банк у процесі своєї діяльності, до того ж він заснований на ретроспективних даних. Зовнішні щодо банку суб'єкти ринку за браком об'єктивніших даних змушені задовольнятися непрямими показниками ризиковості. Менеджмент банку має можливість скористатися набагато ширшою інформаційною базою і застосувати вдосконалені підходи до оцінювання різних видів ризиків і прогнозування їхнього впливу на прибутковість банку. У цьому разі переходять від узагальнювальних показників ризиковості діяльності банку до оцінки кожного конкретного виду ризику, на який наражається банк у процесі свого функціонування. Вибір показників визначається економічною сутністю і специфікою того чи іншого виду ризику. Наприклад, для валютного ризику таким індикатором вважають величину відкритої валютної позиції банку, для кредитного – обсяг резерву на покриття можливих втрат від кредитних ризиків, для відсоткового – величину гепу (розриву між активами і пасивами банку, чутливого до зміни відсоткової ставки). Аналіз таких індикаторів у сукупності з урахуванням чинників зовнішнього середовища дає змогу прогнозувати вплив кожного з ризиків на діяльність банку, а відтак

і приймати обґрунтовані управлінські рішення. Основу інформаційної бази для аналізу індикаторів банківських ризиків формують дані аналітичного бухгалтерського обліку, хоча за потреби можуть бути використані й інші інформаційні джерела. За такого підходу виникає питання адекватності бухгалтерських даних з погляду відображення ризиків в обліковій системі. Очевидно, облікова система може вважатись ефективною лише тоді, коли надана інформація об'єктивно відображає дійсність. Оскільки економічні ризики є об'єктивною реальністю, очевидною є необхідність їх відображення в бухгалтерському обліку. Важливо наголосити, що ризик не є об'єктом обліку, тобто власне економічний ризик, як імовірність здійснення тієї чи іншої події, не обліковується, а лише береться до уваги під час оцінювання об'єктів обліку та визначення їхньої реальної (справедливої) вартості.

Коли така об'єктивна реальність, як економічні ризики, не знаходить відображення в обліковому процесі, то вже один цей факт призводить до появи суттєвих розбіжностей між реальним фінансовим станом банку і бухгалтерською оцінкою цього стану, а також ставить під сумнів достовірність даних фінансової звітності. На усунення такої невідповідності спрямовані окремі методи та процедури Міжнародних стандартів бухгалтерського обліку, перехід до яких відбувається і в нашій країні. Такі елементи МСБО, як принципи обачності, суттєвості, методи нарахування, резервів, оцінки, переоцінювання, а також процедури корегування фінансової звітності, дають змогу враховувати економічні ризики, відображати їх у бухгалтерській інформації, а отже, наблизити бухгалтерські оцінки до реальних.

Одним із важливих інструментів у процесі оцінювання та управління ризиками є аналіз сценаріїв – альтернативних варіантів, за якими можуть розвиватися події в майбутньому. Такий аналіз базується на оцінці періоду часу, впродовж якого банк наражається на конкретний вид ризику, а також ступеня впливу ризику та ймовірності його реалізації. Наявність ризику означає існування кількох сценаріїв, які відрізняються і за ймовірністю настання події, і за можливими наслідками. Самі сценарії мають бути описані та сформульовані на основі експертних оцінок, тобто суб'єктивними методами. Кількісні характеристики кожного з обраних сценаріїв визначаються із застосуванням об'єктивних методів (математичних, статистичних). У процесі управління банківськими ризиками виникають багатофакторні залежності з численними зворотними зв'язками, які не піддаються формалізації. Коли цим знехтувати, сутність процесу може настільки спотворитися, що буде дискредитовано саму ідею застосування формалізованого підходу. Кількісні методи, як засвідчує практика, дають змогу підвищувати ефективність управління ризиками в банківській справі лише до певної межі, а далі виникають невинуваті ілюзії і ризик зростає. На цьому етапі управлінського процесу порівнюють реальний і допустимий рівні ризиків. Це дає змогу визначити, які ризики і якою мірою може взяти на себе банк, а також з'ясувати, чи виправдає очікувана дохідність відповідний ризик.

Виправданий (допустимий) ризик розглядається як необхідний складник стратегії і тактики ефективного менеджменту. Під допустимим розуміють такий ризик, реалізація якого не загрожує життєдіяльності банку, а випадкові збитки менші за очікуваний прибуток і розмір спеціальних резервів, призначених для відшкодування можливих втрат. У такому разі ризик оцінюють, виходячи з розміру недоотриманого прибутку. Верхня межа допустимого ризику для банку обчислюється як сума сформованих резервів і розрахункового значення прибутку. Межі допустимого ризику кожний банк встановлює самостійно, керуючись власними міркуваннями та обраною стратегією управління.

Ризик, що є загрозовішим для банку порівняно з допустимим, називають критичним. Критичний ризик характеризується такими втратами, розміри яких перевищують резерви та очікуваний прибуток. Верхня межа критичного ризику визначається розмірами капіталу банку. У разі реалізації критичного ризику банк не лише не отримує прибутку, а й може втратити власні кошти, за рахунок яких компенсуються фінансові втрати.

Якщо можливі наслідки реалізації ризику сягають рівня вищого за критичну межу, то йдеться про катастрофічний ризик. Цей ризик призводить до банкрутства банку, його закриття і розпродажу активів. У широкому розумінні до категорії катастрофічних відносять ризик, пов'язаний із прямою загрозою для життя людей, екологічними катастрофами та ін.

Якщо фактичний ризик не перевищує межі допустимого, керівництво може обмежитися контрольною функцією, аби не допустити зростання рівня ризиковості, тобто зразу перейти до останнього етапу управлінського процесу.

Якщо ж рівень реального ризику перевищує допустимі межі, потрібно його знизити, застосувавши відповідні методи управління. Тому виникає проблема пошуку оптимальних методів управління, вибір яких великою мірою визначається видом ризику, а також особливостями і можливостями конкретного банку, загальним станом економіки, ступенем досконалості елементів інфраструктури фінансового ринку, законодавчим і нормативним середовищем країни [4].

Рівень ризику, пов'язаного з тією чи іншою подією, постійно міняється через динамічний характер зовнішнього оточення банків. Це змушує банк регулярно уточнювати своє місце на ринку, давати оцінку ризику тих або інших подій, переглядати відносини з клієнтами й оцінювати якість власних активів і пасивів, отже, корегувати свою політику щодо управління ризиками. Кожен банк повинен думати про мінімізацію своїх ризиків. Це потрібно для його виживання і для здорового розвитку банківської системи країни. Мінімізація ризиків – це боротьба за зниження втрат, інакше названа управлінням ризиками. Цей процес управління містить у собі: передбачення ризиків, визначення їхніх імовірних розмірів і наслідків, розробку і реалізацію заходів щодо запобігання або мінімізації пов'язаних із ними втрат. Усе це припускає розробку кожним банком власної стратегії управління ризиками, тобто основ політики прийняття рішень таким чином, щоб вчасно і послідовно використовувати всі можливості розвитку

банку й одночасно утримувати ризики на прийнятному і керованому рівні.

Банк повинен уміти обирати такі ризики, які він може правильно оцінити і якими здатний ефективно керувати. Вирішивши прийняти визначений ризик, банк повинен бути готовим керувати ним, відслідковувати його. Це вимагає володіння навичками якісної оцінки відповідних процесів. В основу банківського управління ризиками повинні бути покладені такі принципи:

- прогнозування можливих джерел збитків або ситуацій, здатних принести збитки, їхній кількісний вимір;
- фінансування ризиків, економічне стимулювання їхнього зменшення;
- відповідальність і обов'язок керівників і співробітників, чіткість політики і механізмів управління ризиками;
- скоординований контроль ризиків у всіх підрозділах і службах банку, спостереження за ефективністю процедур управління ризиками.

Завершальний, найважливіший етап процесу управління ризиками – запобігання (попередження) виникненню ризиків або їхня мінімізація. Відповідні способи разом зі способами відшкодування ризиків становлять зміст так названого регулювання ризиків. Найважливішими елементами систем управління ризиками є:

- чіткі і документовані принципи, правила і директиви з питань торговельної політики банку, управління ризиками, організації трудового процесу і використовуваної термінології;
- створення спеціальних груп управління ризиками, не залежних від комерційних підрозділів банку; керівник підрозділу, що відає ринковими ризиками, звітує перед виконавчим директором банку, керівник підрозділу кредитних ризиків – перед директором з питань кредитів, тобто перед членами вищого керівництва банку;
- установлення лімітів ринкових і кредитних ризиків і контроль за їх дотриманням, а також об'єднання ризиків за окремими банківськими продуктами, контрагентами і регіонами;
- визначення періодичності інформування керівництва банку про ризики. Як правило, таку інформацію подають щодня, особливо щодо ринкових ризиків;
- для всіх типів ризиків створюються спеціальні нечисленні групи з управління, незалежні від комерційних підрозділів банку;
- усі елементи системи контролю і управління ризиками регулярно перевіряють аудитори, що не залежать від комерційних служб банку.

Великі банки звичайно мають два комітети з управління ризиками: комітет із кредитного ризику і комітет з управління активами і пасивами банку. Відповідальність за реалізацію політики, розроблювальної комітетом із кредитного ризику, несе кредитний відділ. Операційний відділ, відділи цінних паперів, міжнародних кредитів і розрахунків, аналізу банківської діяльності, маркетинговий несуть відповідальність за реалізацію політики, розроблювальної комітетом з управління ризиками, пов'язаними з активами і пасивами.

Висновки і перспективи дальших розвідок. Успішне функціонування банківської системи України значною мірою залежить від ефективного контролю за ризиками, пов'язаними з банківськими операціями як Національного банку України, так і самих комерційних банків. Під банківським ризиком, як правило, розуміють імовірність того, що певні події, очікувані або несподівані, можуть мати негативний вплив на рівень капіталу або дохідність банку. Саме тому сьогодні банки розв'язують дві основні проблеми, пов'язані з управлінням ризиками: забезпечення своєї господарської діяльності в умовах ризиків такого рівня, що не перевищує очікуваного, а також проблеми мінімізації ризиків за заданих умов.

У результаті написання роботи, узагальнення інформації та проведеного дослідження ми дійшли певних висновків.

В Україні склалася на нинішній день система універсальних банків із широким спектром виконуваних операцій, які розповсюджуються на всі основні сфери фінансової діяльності. Відсутність ризику у фінансовій діяльності до процесів реформування економіки та переходу на ринкові умови господарювання обумовлювалась плановою економікою. Специфічні умови, в яких на даний час розвивається економіка України, нестабільність, як результат процесів реформування економіки, стимулюють підвищення рівня фінансових ризиків у банківській діяльності. Підвищений рівень конкуренції серед комерційних банків та інших фінансових установ у розподілі фінансових ринків теж підштовхує банки до більш ризикової по-

літики на кредитному, депозитному, валютному та інших ринках. Усі фінансові ризики, які виникають у процесі діяльності підприємств та банків, тісно пов'язані між собою і тією чи іншою мірою впливають один на одного. Функції ризику повинні розглядатись комплексно як у конструктивному, так і в деструктивному аспекті.

У сфері банківської діяльності в Україні вже склалася система впливу на рівень фінансових банківських ризиків як на рівні окремих банків, так і на рівні держави. Ця система, однак, далеко не завжди дає ефективний результат і гальмує розвиток форм і методів захисту від фінансових ризиків. Дуже важливим на нинішній день є вживання банками, окрім заходів, які рекомендуються державою, певних самостійних заходів у галузі стабілізації банківських ризиків.

Природа фінансового ризику полягає в невизначеності, що виникає в господарському житті внаслідок зрушень на макро- та мікрорівні і призводить до коливань результатів господарювання відносно очікуваних значень. Характерною ознакою фінансового ризику є його спекулятивний характер, тобто можливість одержання внаслідок існування невизначеності у фінансовій сфері як збитків, так і прибутків.

Розподіл фінансового банківського ризику на підвиди має ґрунтуватися на основних видах банківських операцій. Відповідно до цього банківські ризики поділяють на кредитний, процентний, валютний і ризик ліквідності. Ризик ліквідності не пов'язаний з окремим видом фінансових операцій, але він є прямим наслідком і також має спекулятивний характер.

Список використаної літератури

1. Бондаренко Л. А. Побудова системи ризик-менеджменту в комерційному банку // *Фінанси України*. – 2003. – № 9. – С. 85–93.
2. Вошило М. Основи управління ризиками у банківській справі // *Вісник Національного банку України*. – 2001. – № 12. – С. 51–52.
3. Егоров В. А. Система управління ризиками в банку // *Фінансы*. – 2003. – № 9. – С. 78.
4. Запорожець З. Управління банківськими ризиками в контексті інформаційних технологій // *Вісник НБУ*. – 2004. – № 10. – С. 54–59.
5. Кулінич І. Н. Управління банківськими ризиками як спосіб підвищення платоспроможності комерційного банку // *Актуальні проблеми економіки*. – 2005. – № 1. – С. 60–68.

Summary. Theoretical and methodical principles are considered, modern scientific going near a management the financial risks of commercial banks.

Keywords: financial risks, commercial banks, estimation, bank activity.